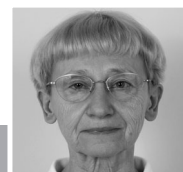

Halálos köt(őd)ések

Luchmann Zsuzsanna
(1956, Kiskunfélegyháza)
tanár,
Kiskunfélegyházán él

Miklya Luzsányi Mónika: *Az ecsedi boszorkány*, Athenaeum, 2019.

Aligha mondható előzmény nélkülinek Miklya Luzsányi Mónika könyve egy olyan írói pályán, ahol a félmúlt iránti érdeklődést életrajzok, (dokumentum)regények, novelláskötetek (*Hogy véget érjen a sötétség*, 2003; *Te csak táncolj szépen*, 2004; *Madárkenyér*, 2007) jelzik, a régmúltat kutató teológiai-egyház-történelmi tájékozódás újabb eredményei (olvasókönyvek, kiállítás-installációk intermediális formái) pedig az 500 éves reformáció kezdeteihez köthetők. *Az ecsedi boszorkány* a 16–17. századi Magyarország bő száz évére láttat rá egy sajátos nézőpontból, azt a szöveghagyományt gazdagítva, amelynek műfaji változatait egy kétszáz éve kialakult, poétikailag folyton módosuló elvárásrendszer alapján történelmi regényként olvasuk. A könyv nem a 20. század végi kísérleteknek a historiográfiai kétely érvényesítésében és a hitelesítő eljárások lebontásában érdekelt formáit írja tovább. Sokkal inkább célja, hogy a referencialitásigény fenntartásával (imponálóan gazdag forrásanyagra támaszkodva) azok-

kal a rögzült képekkel és történelmi sztereotípiákkal folytasson vitát, amelyeket a századelő regényei (Móricz, Gárdonyi, Makkai Sándor írásai) alakítottak ki a kor nagyjairól (Török Bálint, Báthory Gábor, Bethlen Gábor) egész olvasónemzedékekben.

A történetmesélés választott értelmezői pozíciója a női perspektívát juttatja szerephez, amelynek hiányáról a (férfiközpontú) történetírásban ezt mondja Gerda Lerner: „Kihagytuk a nőket és a tevékenységüket, mert olyan kérdéseket tettünk fel a történelemnek, amelyek alkalmatlanok voltak arra, hogy a nőket megszólítsák.” (Idézi Menyhért Anna: *Saját hagyomány – Jelenkor*, 2013/5.) *Az ecsedi boszorkány* mindentudó narrátora két főúri asszony karakterén keresztül láttatja azokat az eseményeket, amelyekben magánéletek és az ország sorsa, politika és intimitás fonódik össze szétszalaghatatlanul. Mert az erős szerelmi köt(őd)és írja mindkettejük történetét, Pemfflinger Katáét éppúgy, mint a dédunoka Török Katáét.

Előző – enyingi Török Bálint feleségeként – egy fél országnyi birtok erőskezű irányítója, gazdálkodó-kereskedő, férje hadi vállalkozásait (az élelmezéstől a gyógyászatig) a hátszág-ból biztosító, tehetséges nő, akinek az udvara nagy tekintéllyel rendelkező nemzeti iskola is a hagyományok őrzésében és a református hit terjesztésében. Karaktere mélyebb rétegei azonban a regény legellentmondásosabb figurájaként láttatják, aki, bár erkölcsileg magasan fölötté áll urának, mind intellektuális és érzelmi, mind fizikai értelemben maga is elszenvedi annak gátlástalan személyiségéből fakadó abuzív megnyilvánulásait: feltétlen szerelemmel szereti őt. Különleges szerelemmel, amelyben épp az elszenvedett sérülések miatt egyszerre van jelen a testiséggel szembeni iszony és az (ön)pusztító rajongás. Ez ad magyarázatot egyfelől arra, miként válhat a tündöklő szépségű, sziporkázóan éles eszű, művelt és okos „királyi hölgy”-ből önmagát és a nyüzsgő, élettel teli Debrecent is gyászba kényszerítő „keserves asszony”, másfelől arra is, micsoda ereje van a rajongás kiváltotta átoknak: családjában negyedízigen pusztít a reménytelen szerelem.

A dédunoka, a vadóc Török Kata sem tud ellene tenni, pedig szemében a személyes szabadság a legfőbb érték. Szenvedélyes szerelmük Báthory Gáborral halálos kötössé válik, ő maga csak a belső autonómiáját képes megőrizni abban a hadjáratban, amelyet – hatalmi céljai érdekében a legnemtelenebb eszközöktől (politikai gyilkosság, birtokszerző boszorkányperek, Báthory nimbusának lerombolása) sem visszariadó – Bethlen folytat ellene és a meggyilkolt fejedelem emléke ellen. Az átok tehát négy nemzedéket köt össze, a címadó hős különleges adottságaiból következően szabad átjárással az egyes idősíkok között. Török Kata ugyanis nem abban az értelemben boszorkány, ahogy azt Bethlen alantas vádjai (vérfertőzés, szerelmi

bájolás, gyermekgyilkosság) állítják: számára teljesen természetes, hogy különleges dolgokat hall, lát, érez, hogy gyerekkora óta hangok sutognak a fülébe, árnyak jelennek meg előtte, s hívásukra képes átlépni időn és téren.

A regény időkezelése és szerkezete sajátos módon reflektál a korra, amelyet megidéz: poétikai játékba hívja a reneszánsz harmóniaigényét. Mert nemcsak arról van szó, hogy eleven, vérbő reneszánsz világot épít, érzéki módon, már-már filmszerűen megjelenítve annak színpompáját, indulatait és mohó életszeretét. (A II. Lajosra vonatkozó megállapítás, miszerint „olyan eszelősen szeretett élni, hogy majdnem magával rántotta a halálba az egész országot” [41. o.], általános érvénnyel utal rá, mennyire szűk a mezsgye ebben a világban szenvedély és halál, szerelem és pusztulás között.) A regényben szövegszervező elemmé válik a szimmetria, a ritmus érvényesítése a cselekmény, a karakterek, a mellékfigurák, a különös jelentéssel bíró helyszínek, a belőlük kibomló szimbolikus képi háló (Pemfflinger Kata csurgói, Török Kata lápi kertje, a személyükhöz kötődő virágok) megképzésében csakúgy, mint a szövevényes rajongás- és átokmotívumok kezelésében vagy a testiség érzéki megjelenítésében, erős kohézióját biztosítva a két egymást váltó szövegfolyamnak. (Az említett szexualitásábrázolás például éppúgy idézi a legfennköltebb erotikus szöveghagyomány nyelvét [*Énekek éneke*], mint a korabeli boszorkányperek durva, vulgáris, a dolgokat néven nevező kifejezőkészségét.)

Miklya Luzsányi Mónika források megszólaltatásán alapuló „lehetséges történet”-felfogása – anyagának poétikai elrendezésével és hozzá kialakított hajlékony nyelvvel – olyan könyvet eredményezett, amely nem könnyen engedni kilépni az olvasót a benne épülő izgalmas világból.

Luchmann Zsuzsanna